

JEAN-JACQUES ROUSSEAU
TOPLUMSAL SÖZLEŞME
VE SÖYLEMLER

Jean-Jacques Rousseau
*Toplumsal Sözleşme
ve Söylemler*

ÖZGÜN KOŞUT METİNLER İLE BİRLİKTE

Çeviren
Aziz Yardımlı

İDEA • İSTANBUL

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
www.ideayayınevi.com / iletisim@ideayayınevi.com

Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2011

Redaksiyon: Ülgen Zeyneloğlu

Birinci baskı 2011

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü

İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın

yeniden üretilemez.

Jean-Jacques Rousseau

Toplumsal Sözleşme

ve Söylemler

ÖZGÜN KOŞUT METİNLER İLE BİRLİKTE

Basım: Bayrak Matbaası

Davutpaşa Cad. No 14, Kat 2 MB İş Merkezi

Topkapı — İstanbul

Printed in Türkiye

ISBN 978 975 397 098 3 (Kalın Kapak)

ISBN 978 975 397 106 5 (İnce Kapak)

İÇİNDEKİLER

DU CONTRAT SOCIAL

AVERTISSEMENT

LIVRE I

- CHAPITRE I. Sijet de ce premier livre
CHAPITRE II. Des premières sociétés
CHAPITRE III. Du droit du plus fort
CHAPITRE IV. De l'esclavage
CHAPITRE V. Qu'il faut toujours remonter à une première convention
CHAPITRE VI. Du pacte social
CHAPITRE VII. Du souverain
CHAPITRE VIII. De l'état civil
CHAPITRE IX. Du domaine réel

LIVRE II

- CHAPITRE I. Que la souveraineté est inaliénable
CHAPITRE II. Que la souveraineté est indivisible
CHAPITRE III. Si la volonté générale peut errer
CHAPITRE IV. Des bornes du pouvoir souverain
CHAPITRE V. Du droit de vie et de mort
CHAPITRE VI. De la loi
CHAP. VII. Du législateur
CHAP. VIII. Du peuple
CHAPITRE IX. Suite
CHAPITRE X. Suite
CHAPITRE XI. Des divers systèmes de législation
CHAPITRE XII. Division des lois

LIVRE III

- CHAPITRE I. Du gouvernement en général
CHAPITRE II. Du principe qui constitue les diverses formes de gouvernement
CHAPITRE III. Division des gouvernements
CHAPITRE IV. De la démocratie

TOPLUMSAL SÖZLEŞME

DUYURU 8

KİTAP I

- BÖLÜM I. Birinci Kitabın Konusu 9
BÖLÜM II. İlk Toplular 10
BÖLÜM III. En Güçlünün Hakkı 12
BÖLÜM IV. Kölelik 13
BÖLÜM V. Her Zaman Bir İlk Uyuşma Geri Dönmeliyiz 17
BÖLÜM VI. Toplumsal Bağıt 18
BÖLÜM VII. Egemen 21
BÖLÜM VIII. Yurttaşlık Durumu 22
BÖLÜM IX. Gerçek Mülk 23

KİTAP II

- BÖLÜM I. Egemenliğin Devredilemezliği 27
BÖLÜM II. Egemenliğin Bölünmezliği 28
BÖLÜM III. Genel İstenç Yanılır mı? 30
BÖLÜM IV. Egemen Gücün Sınırları 31
BÖLÜM V. Ölüm Kalım Hakkı 35
BÖLÜM VI. Yasa 37
BÖLÜM VII. Yasamacı 40
BÖLÜM VIII. Halk 45
BÖLÜM IX. Halk (2) 46
BÖLÜM X. Halk (3) 48
BÖLÜM XI. Çeşitli Yasama Dizgeleri 51
BÖLÜM XII. Yasaların Sınıflandırılması 53

KİTAP III

- BÖLÜM I. Genel Olarak Hükümet 55
BÖLÜM II. Çeşitli Hükümet Biçimlerinde Oluşturucu İlke 60
BÖLÜM III. Hükümetlerin Sınıflandırılması 63
BÖLÜM IV. Demokrasi 64

- BÖLÜM V. Aristokrasi **66**
 BÖLÜM VI. Monarşi **68**
 BÖLÜM VII. Karma Hükümetler **73**
 BÖLÜM VIII. Her Hükümet Biçimi
 Her Ülkeye Uymaz **74**
 BÖLÜM IX. İyi Bir Hükümetin
 Göstergeleri **79**
 BÖLÜM X. Hükümetin Kötüye
 Kullanılması ve Bozulma
 Eğilimi **81**
 BÖLÜM XI. Politik Bütünün Ölümü **84**
 BÖLÜM XII. Egemen Yetke Kendini Nasıl
 Sürdürür? **85**
 BÖLÜM XIII. Bölüm Sürüyor (2) **86**
 BÖLÜM XIV. Bölüm Sürüyor (3) **88**
 BÖLÜM XV. Vekiller ya da Temsilciler **88**
 BÖLÜM XVI. Hükümet Kurumu Bir
 Sözleşme Değildir **93**
 BÖL. XVII. Hükümet Kurulması **93**
 BÖL. XVIII. Hükümetin Gasp Edilmesini
 Önlemenin Yolu **94**

KİTAP IV

- BÖLÜM I. Genel İstencin
 Yokedilemezliği **97**
 BÖLÜM II. Oylama **99**
 BÖLÜM III. Seçimler **102**
 BÖLÜM IV. Roma Comitiaları **104**
 BÖLÜM V. Tribünlük **114**
 BÖLÜM VI. Diktatörlük **116**
 BÖLÜM VII. Sensorluk **118**
 BÖLÜM VIII. Yurttaşlık Dini **120**
 BÖLÜM IX. Vargı **131**

SANATLAR VE BİLİMLER ÜZERİNE SÖYLEM **133**

İNSANLAR ARASINDAKİ EŞİTSİZLİĞİN KÖKEN VE
 TEMELLERİ ÜZERİNE SÖYLEM **163**
 ROUSSEAU'NUN NOTLARI **254**

POLİTİK EKONOMİ ÜZERİNE SÖYLEM **289**

Türkçe-Fransızca Sözlük **339**

Açıklamalar **341**

Dizin **343**

- CHAPITRE V. De l'aristocratie
 CHAPITRE VI. De la monarchie
 CHAP. VII. Des gouvernements
 mixtes
 CHAP. VIII. Que toute forme de
 gouvernement n'est pas
 propre à tout
 CHAPITRE IX. Des signes d'un bon
 gouvernement
 CHAPITRE X. De l'abus du
 gouvernement et de sa
 pente à dégenerer
 CHAPITRE XI. De la mort du corps
 politique
 CHAP. XII. Comment se maintient
 l'autorité souveraine
 CHAP. XIII. Suite
 CHAP. XIV. Suite
 CHAP. XV. Des députés ou
 représentants
 CHAP. XVI. Que l'institution du
 gouvernement n'est point
 un contrat
 CHAP. XVII. De l'institution du
 gouvernement
 CHAP. XVIII. Moyen de prévenir les
 usurpations du
 gouvernement

LIVRE IV

- CHAPITRE I. Que la volonté générale
 est indestructible
 CHAPITRE II. Des suffrages
 CHAPITRE III. Des élections
 CHAPITRE IV. Des comices romains
 CHAPITRE V. Du tribunat
 CHAPITRE VI. De la dictature
 CHAP. VII. De la censure
 CHAP. VIII. De la religion civile
 CHAPITRE IX. Conclusion

DISCOURS SUR LES SCIENCES ET LES ARTS

DISCOURS SUR L'ORIGINE ET LES
 FONDEMENTS DE L'INEGALITE PARMİ
 LES HOMMES

DISCOURS SUR L'ÉCONOMIE POLITIQUE

DU CONTRAT SOCIAL
OU PRINCIPES
DU DROIT POLITIQUE
(1762, AMSTERDAM)

TOPLUMSAL SÖZLEŞME
YA DA POLİTİK HAKKIN İLKELERİ

*Foederis aequas
Dicamus leges.**
(Virgil, Aeneid XI)

*[Eşit yasalar verelim onlara.]

DUYURU

Bu küçük inceleme bir zamanlar gücümü tartmadan başladığım ve çoktandır terk ettiğim daha geniş bir yapının bölümüdür. Yazdıklarımın çıkarılabilecek çeşitli parçalar arasında bu en dikkate değer olanı ve bana kamuya sunulmaya en az uygunsuz görünenidir. Gerisi bundan böyle bulunmuyor.^{A*}

AVERTISSEMENT

Ce petit traité est extrait d'un ouvrage plus étendu, entrepris autrefois sans avoir consulté mes forces, et abandonné depuis longtemps. Des divers morceaux qu'on pouvait tirer de ce qui était fait celui-ci est le plus considérable, et m'a paru le moins indigne d'être offert au public. Le reste n'est déjà plus.

*[Notlar için bkz. s. 333.]

LIVRE PREMIER

Je veux chercher si dans l'ordre civil il peut y avoir quelque règle d'administration légitime et sûre, en prenant les hommes tels qu'ils sont, et les lois telles qu'elles peuvent être. Je tâcherai d'allier toujours dans cette recherche ce que le droit permet avec ce que l'intérêt prescrit, afin que la justice et l'utilité ne se trouvent point divisées.

J'entre en matière sans prouver l'importance de mon sujet. On me demandera si je suis prince ou législateur pour écrire sur la Politique? Je réponds que non, et que c'est pour cela que j'écris sur la Politique. Si j'étais prince ou législateur, je ne perdrais pas mon temps à dire ce qu'il faut faire; je le ferais, ou je me tairais.

Né citoyen d'un Etat libre, et membre du souverain, quelque faible influence que puisse avoir ma voix dans les affaires publiques, le droit d'y voter suffit pour m'imposer le devoir de m'en instruire. Heureux, toutes les fois que je médite sur les gouvernements, de trouver toujours dans mes recherches de nouvelles raisons d'aimer celui de mon pays!

CHAPITRE PREMIER
SUJET DE CE PREMIER
LIVRE

L'homme est né libre, et partout il est dans les fers. Tel se croit le maître des autres, qui ne laisse pas d'être plus esclave qu'eux. Comment ce changement s'est-il fait? Je l'ignore. Qu'est-ce qui peut le rendre légitime? Je crois pouvoir résoudre cette question.

Si je ne considérais que la force, et l'effet qui en dérive, je dirais: Tant qu'un peuple est

KİTAP I

Araştırmak istediğim şey, insanlar oldukları gibi ve yasalar olabilecekleri gibi alındığında, yurttaşlık düzeninde herhangi bir meşru ve güvenilir yönetim kuralının olup olamayacağıdır. Bu araştırmada her zaman hakkın izin verdiğini çıkarın buyurduğu ile birleştirmeye çalışacağım, öyle ki türe ve yararlık hiçbir zaman ayrı düşmesinler.

Soruna konumun önemini tanıtlamadan giriyorum. Politika üzerinde yazacak bir prens ya da yasamacı olup olmadığım sorulacaktır. Yanıtım ikisi de olmadığım ve bu nedenle Politika üzerine yazdığımdır. Eğer prens ya da yasamacı olsaydım, yapılması gerekeni söylemekle zamanımı yitirmezdim; onu yapar ya da susardım.

Özgür bir Devletin yurttaşı ve Egemenin bir üyesi olarak doğduğum için,^A sesimin kamu sorunları üzerindeki etkisi ne denli zayıf olursa olsun, onlar üzerine oy verme hakkı onları incelemeyi benim için ödev yapmaya yeterlidir. Ne mutlu bana, çünkü ne zaman hükümetler üzerine düşünecek olsam, her zaman araştırmalarıma bana ülkemin^B hükümetini sevmek için yeni nedenler sunduğunu bulurum.

BÖLÜM I
BİRİNCİ KİTABIN KONUSU

İnsan özgür doğar, ve her yerde zincire vuruludur. Biri kendisinin başkalarının efendisi olduğuna inanır, ve gene de onlardan daha köle kalır. Bu değişim nasıl oldu? Bilmiyorum. Onu ne meşru kılabilir? Sanırım bu soruyu yanıtlayabilirim.

Eğer yalnızca zoru ve ondan türetilen etkiyi dikkate alsaydım şunu derdim: Bir halk boyun eğmeye zorlanırsa ve boyun eğerse iyi yapar; bo-

yunduruğu üzerinden hemen atabilecekseniz ve atarsanız, daha da iyisini yapar; çünkü özgürlüğünü onu kendisinden çalmış olan hakka eşit hakla yeniden kazanmakla ya onu geri almada haklıdır, ya da ondan haksız olarak yoksun bırakılmıştır. Oysa toplumsal düzen tüm başka hakların temeli olan kutsal bir haktır. Ama bu hak doğadan gelmez; öyleyse uyulaşımın üzerine temellenir. Sorun bu uyulaşımın neler olduğunu bilmektir. Buna gelmeden önce, şimdi ileri sürdüğlerimi tanıtlamam gerekir.

contraint d'obéir et qu'il obéit, il fait bien; sitôt qu'il peut secouer le joug et qu'il le secoue, il fait encore mieux; car, recouvrant sa liberté par le même droit qui la lui a ravie, ou il est fondé à la reprendre, ou l'on ne l'était point à la lui ôter. Mais l'ordre social est un droit sacré, qui sert de base à tous les autres. Cependant ce droit ne vient point de la nature; il est donc fondé sur des conventions. Il s'agit de savoir quelles sont ces conventions. Avant d'en venir là je dois établir ce que je viens d'avancer.

BÖLÜM II

İLK TOPLUMLAR

Tüm toplumların en eskisi ve biricik doğal toplum aile toplumdur. Gene de çocuklar babaya ancak sakinimleri için ona gereksinim duydukları sürece bağlı kalırlar. Bu gereksinim sona erer ermez doğal bağ çözülür. Babaya boyun eğme yükümlülüğünden kurtulan çocuklar ve çocuklarına bakma yükümlülüğünden kurtulan baba eşit ölçüde bağımsızlığa geri dönerler. Eğer bir arada kalmayı sürdürürlerse, bunu artık doğal olarak değil ama gönüllü olarak yaparlar, ve ailenin kendisi o zaman yalnızca uyulaşım yoluyla sürer.

Bu ortak özgürlük insan doğasının bir sonucudur. İnsanın ilk yasası kendi sakinimini gözetmek, ve ilk kaygıları kendine karşı duyması gerekenlerdir; ve us yaşına ulaşır ulaşmaz, kendini sakinmeye uygun araçların biricik yargıcı ve böylece kendi kendisinin efendisi olur.

Bu nedenle aileye politik toplumların ilk modeli denebilir; şef babanın imgesi, halk çocukları imgesidir, ve tümü de eşit ve özgür doğmuş olmakla özgürlüklerinden ancak kendi yararları uğruna vazgeçerler. Bütün ayırım şunda yatar: Ailede babanın çocukları için sevgisi onlar için kaygısının karşılığını öderken, Devlette ise buyurma hazzı şefin halkı için duymadığı sevginin yerini alır.

Grotius^A tüm insan erkinin yalnızca yönetilenlerin yararı için kurulduğunu yadsır ve köleliği bir örnek olarak gösterir. Hiç değişmeyen uslamlama yordamı her zaman hakkı olgu yo-

CHAPITRE II
DES PREMIERES SOCIETES

La plus ancienne de toutes les sociétés et la seule naturelle est celle de la famille. Encore les enfants ne restent-ils liés au père qu'aussi longtemps qu'ils ont besoin de lui pour se conserver. Sitôt que ce besoin cesse, le lien naturel se dissout. Les enfants, exempts de l'obéissance qu'ils devaient au père, le père exempt des soins qu'il devait aux enfants, rentrent tous également dans l'indépendance. S'ils continuent de rester unis ce n'est plus naturellement, c'est volontairement, et la famille elle-même ne se maintient que par convention.

Cette liberté commune est une conséquence de la nature de l'homme. Sa première loi est de veiller à sa propre conservation, ses premiers soins sont ceux qu'il se doit à lui-même, et, sitôt qu'il est en âge de raison, lui seul étant juge des moyens propres à se conserver devient par là son propre maître.

La famille est donc si l'on veut le premier modèle des sociétés politiques; le chef est l'image du père, le peuple est l'image des enfants, et tous étant nés égaux et libres n'aliènent leur liberté que pour leur utilité. Toute la différence est que dans la famille l'amour du père pour ses enfants le paye des soins qu'il leur rend, et que dans l'Etat le plaisir de commander supplée à cet amour que le chef n'a pas pour ses peuples.

Grotius nie que tout pouvoir humain soit établi en faveur de ceux qui sont gouvernés: Il cite l'esclavage en exemple. Sa plus constante manière de raisonner est d'établir toujours

le droit par le fait.¹ On pourrait employer une méthode plus conséquente, mais non pas plus favorable aux tyrans.

Il est donc douteux, selon Grotius, si le genre humain appartient à une certaine d'hommes, ou si cette centaine d'hommes appartient au genre humain, et il paraît dans tout son livre pencher pour le premier avis: c'est aussi le sentiment de Hobbes. Ainsi voilà l'espèce humaine divisée en troupeaux de bétail, dont chacun a son chef, qui le garde pour le dévorer.

Comme un pâtre est d'une nature supérieure à celle de son troupeau, les pasteurs d'hommes, qui sont leurs chefs, sont aussi d'une nature supérieure à celle de leurs peuples. Ainsi raisonnait, au rapport de Philon, l'empereur Caligula; concluant assez bien de cette analogie que les rois étaient des dieux, ou que les peuples étaient des bêtes.

Le raisonnement de ce Caligula revient à celui d'Hobbes et de Grotius. Aristote avant eux tous avait dit aussi que les hommes ne sont point naturellement égaux, mais que les uns naissent pour l'esclavage et les autres pour la domination.

Aristote avait raison, mais il prenait l'effet pour la cause. Tout homme né dans l'esclavage naît pour l'esclavage, rien n'est plus certain. Les esclaves perdent tout dans leurs fers, jusqu'au désir d'en sortir; ils aiment leur servitude comme les compagnons d'Ulysse aimaient leur abrutissement.² S'il y a donc des esclaves par nature, c'est parce qu'il y a eu des esclaves contre nature. La force a fait les premiers esclaves, leur lâcheté les a perpétués.

Je n'ai rien dit du roi Adam, ni de l'empereur Noé père de trois grands monarques qui se partagent l'univers, comme firent les enfants de Saturne, qu'on a cru reconnaître en eux. J'espère qu'on me

¹Les savantes recherches sur le droit public ne sont souvent que l'histoire des anciens abus, et on s'est entêté mal à propos quand on s'est donné la peine de les trop étudier.² S'il y a donc des esclaves par nature, c'est parce qu'il y a eu des esclaves contre nature. La force a fait les premiers esclaves, leur lâcheté les a perpétués.

²Voyez un petit traité de Plutarque intitulé: Que les bêtes usent de la raison.

luyla doğrulamaktır.¹ Daha tutarlı bir yöntem kullanılabilirirdi, ama hiç biri tiranlar için bundan daha yararlı olamaz.

O zaman, Grotius'a göre, insan soyunun mu yüz insana ait olduğu, yoksa bu yüz insanın mı insan soyuna ait olduğu kuşkuludur; ve bütün kitabı boyunca eğilimi ilk görüsten yana olmuş görünür, ki bu Hobbes'un da düşüncesidir. Buna göre insan türü sığır sürülerine bölünür ki, her birinin başında sürüye onu yeme amacıyla bakan kendi şefi bulunur.

Tıpkı bir çobanın sürüsünden daha üstün bir doğada olması gibi, insanların çobanları, onların şefleri de halklarının doğasından üstün bir doğadadırlar. Filon bize İmparator Caligula'nın böyle uslamlama yaptığını ve o andırımı göre ya kralların tanrılar ya da halkların hayvanlar oldukları vargısını çıkardığını bildirir.

Caligula'nın uslamlaması Hobbes'un ve Grotius'un uslamlamaları ile anlaşır. Aristoteles de, tümünden önce, insanların hiçbir biçimde doğal olarak eşit olmadıklarını, ama kimilerinin kölelik için, başkalarının egemenlik için doğduklarını söylemişti.

Aristoteles haklıydı; ama etkiyi neden yerine aldı. Hiçbirşey kölelikte doğan her insanın kölelik için doğmasından daha pekin olamaz. Köleler zincirlerinde herşeylerini, giderek onlardan kurtulma isteğini bile yitirirler; köleliklerini sever olurlar, tıpkı Odysseus'un yoldaşlarının kendi hayvanlıklarını sevmeleri gibi.² Öyleyse eğer doğal olarak köleler varsa, bunun nedeni doğaya karşı kölelerin olmuş olmasıdır. Zor ilk köleleri yapmış, korkaklıkları durumu sürdürmüştür.

Kral Adem^A üzerine, ya da İmparator Nuh üzerine — ki Satürn'ün kimilerinin onlarda Nuh'un çocuklarını tanıdığı çocuklarının yaptığı gibi evreni aralarında paylaşan üç büyük

¹Kamu Tüzeti üzerine bilgece araştırmalar sık sık eski kötüye kullanımların tarihinden başka birşey değildir, ve onları çok yakından incelemeye kalkışmak boşuna uğraşmak olur." (*Fransa'nın Komşuları İle İlişisindeki Çıkarları Üzerine İnceleme*; Marquis d'Argenson tarafından, Amsterdam, Rey'de basıldı, 1782.) Grotius'un yaptığı tam olarak budur.

²Bkz. Plutarq'ın *Hayvanlarda Us Kullanımı* başlıklı küçük incelemesi.

tekerkin babasıdır — hiçbirşey söylemedim. Bu ılımlılığımın minnettarlık göreceğinden eminim, çünkü bu prenslerden birinden, belki de en büyük kardeşin dalından doğrudan geldiğime göre, bu sanın bir doğrulanışının beni insan soyunun meşru kralı yapmayacağımı nasıl bilirim? Ne olursa olsun, Adem'in dünyanın egemeni olmuş olduğu konusunda hiçbir kuşku olamaz, tıpkı Robinson Crusoe'nun da adasının yalnız insanı olduğu sürece onun egemeni olmuş olması gibi; ve bu imparatorluğun tahtında güven içinde olan tekerk için onu korkutacak hiçbir ayaklanma, savaş ve komplonun olmaması gibi bir üstünlüğü vardı.

BÖLÜM III EN GÜÇLÜNÜN HAKKI

En güçlü gücünü hakka ve boyun eğmeyi ödevle dönüştürmedikçe hiçbir zaman her zaman efendi olmaya yetecek denli güçlü değildir. En güçlünün hakkı buradan gelir ki, görünüşte ironi olarak alınsa da, gerçekte ilke olarak yerleşir. Ama bu sözcük bize hiçbir zaman açıklanmayacak mıdır? Zor fiziksel bir güçtür; ve hangi ahlakın onun etkisinin sonucu olabileceğini anlamıyorum. Zora boyun eğmek bir zorunluk edimidir, bir istenç edimi değil; en çoğundan bir sağgörü edimidir. Hangi anlamda bir ödev olabilir?

Bir an bu sözde hakkı kabul edelim. Ondan çıkan biricik sonuç açıklanamaz saçmalaktır derim. Çünkü zor hakkı yaratır yaratmaz, etki neden ile birlikte değişir; birinciden daha büyük her zor onun hakkının yerini alır. Ceza görmeden boyun eğmemek olanaklı olur olmaz, boyun eğmeme meşrudur; ve en güçlü her zaman haklı olduğuna göre, önemli olan tek şey en güçlü olacak yolda davranmaktır. Ama zor sona erince yiten hak ne tür bir haktır? Eğer zor yoluyla boyun eğmelysek, ödev olarak boyun eğmeye gerek yoktur; ve eğer boyun eğmeye zorlanmıyorsak, boyun eğme yükümlülüğü altında değildirizdir. Açıktır ki bu 'hak' sözcüğü 'zor'a hiçbirşey eklemeyiz; burada bütünüyle anlamsızdır.

Güçlülere boyun eğin. Eğer bu zora teslim olmak demekse, kural iyi ama gereksizdir: Hiçbir zaman çığnınmeyeceği yanıtını veririm. Tüm güç

saura gré de cette modération; car, descendant directement de l'un de ces princes, et peut-être de la branche aînée, que sais-je si par la vérification des titres je ne trouverais point le légitime roi du genre humain? Quoi qu'il en soit, on ne peut disconvenir qu'Adam n'ait été souverain du monde comme Robinson de son île, tant qu'il en fut le seul habitant; et ce qu'il y avait de comode dans cet empire était que le monarque assuré sur son trône n'avait à craindre ni rébellions ni guerres ni conspirateurs.

CHAPITRE III DU DROIT DU PLUS FORT

Le plus fort n'est jamais assez fort pour être toujours le maître, s'il ne transforme sa force en droit et l'obéissance en devoir. De là le droit du plus fort; droit pris ironiquement en apparence, et réellement établi en principe: Mais ne nous expliquerai-je-t-on jamais ce mot? La force est une puissance physique; je ne vois point quelle moralité peut résulter de ses effets. Céder à la force est un acte de nécessité, non de volonté; c'est tout au plus un acte de prudence. En quel sens pourra-ce être un devoir?

Supposons un moment ce prétendu droit. Je dis qu'il n'en résulte qu'un galimatias inexplicable. Car sitôt que c'est la force qui fait le droit, l'effet change avec la cause; toute force qui surmonte la première succède à son droit. Sitôt qu'on peut désobéir impunément on le peut légitimement, et puisque le plus fort a toujours raison, il ne s'agit que de faire en sorte qu'on soit le plus fort. Or qu'est-ce qu'un droit qui périt quand la force cesse? S'il faut obéir par force on n'a pas besoin d'obéir par devoir, et si l'on n'est plus forcé d'obéir on n'y est plus obligé. On voit donc que ce mot de droit n'ajoute rien à la force; il ne signifie ici rien du tout.

Obéissez aux puissances. Si cela veut dire, cédez à la force, le précepte est bon, mais superflu, je réponds qu'il ne sera jamais

viole. Toute puissance vient de Dieu, je l'avoue; mais toute maladie en vient aussi. Est-ce à dire qu'il soit défendu d'appeler le médecin? Qu'un brigand me surprenne au coin d'un bois: non seulement il faut par force donner la bourse, mais quand je pourrais la soustraire suis-je en conscience obligé de la donner? car enfin le pistolet qu'il tient est aussi une puissance.

Convenons donc que force ne fait pas droit, et qu'on n'est obligé d'obéir qu'aux puissances légitimes. Ainsi ma question primitive revient toujours.

CHAPITRE IV
DE L'ESCLAVAGE

Puisque aucun homme n'a une autorité naturelle sur son semblable, et puisque la force ne produit aucun droit, restent donc les conventions pour base de toute autorité légitime parmi les hommes.

Si un particulier, dit Grotius, peut aliéner sa liberté et se rendre esclave d'un maître, pourquoi tout un peuple ne pourrait-il pas aliéner la sienne et se rendre sujet d'un roi? Il y a là bien des mots équivoques qui auraient besoin d'explication, mais tenons-nous-en à celui d'aliéner. Aliéner c'est donner ou vendre. Or un homme qui se fait esclave d'un autre ne se donne pas, il se vend, tout au moins pour sa subsistance: mais un peuple pour quoi se vend-il? Bien loin qu'un roi fournisse à ses sujets leur subsistance il ne tire la sienne que d'eux, et selon Rabelais un roi ne vit pas de peu. Les sujets donnent donc leur personne à condition qu'on prendra aussi leur bien? Je ne vois pas ce qu'il leur reste à conserver.

On dira que le despote assure à ses sujets la tranquillité civile. Soit; mais qu'y gagnent-ils, si les guerres que son ambition leur attire, si son insatiable avidité, si les vexations de son ministère les désolent plus que ne feraient leurs dissensions? Qu'y gagnent-ils, si cette tranquillité même est une de leurs misères? On vit tranquille aussi dans les cachots; en est-ce assez pour s'y trouver bien? Les

Tanrıdan gelir — bunu kabul ediyorum; ama tüm hastalıklar da. Bu doktora başvurmanın yasaklanması mı demektir? Ormanın kıyısında birden bire karşıma bir haydut çıksa cüzdanimı yalnızca zor üzerine mi teslim etmem gerekir, yoksa, onu kurtarabilecek olsam bile duyunc gereği vermeli miyimdir? Çünkü en sonunda elinde tuttuğu pistolet de bir güç değil midir?

Öyleyse kabul edelim ki, zor hak yaratmaz, ve yalnızca meşru güçlere boyun eğme yükümlülüğü altındayızdır. O zaman ilk sorum her zaman geri döner.

BÖLÜM IV
KÖLELİK

Hiçbir insanın kendi benzerleri üzerinde doğal bir yetkisi olmadığına göre, ve zor hiçbir hak yaratmadığına göre, insanlar arasındaki tüm meşru yetkenin temeli olarak geriye uyuşumlar kalır.

Eğer bir birey, der Grotius, özgürlüğünü devredebilir ve kendini bir efendinin kölesi yapabilirse, niçin bütün bir halk kendi özgürlüğünü devredemesin ve kendini bir krala uyruk yapmasın? Bu pasajda açıklama gerektirecek çok sayıda ikircimli sözcük vardır; ama kendimizi 'devretme' sözcüğüne sınırlayalım. 'Devretmek' vermek ya da satmaktır. Şimdi, bir başkasının kölesi olan bir insan kendini vermez; en çoğundan geçimi için kendini satar; ama bir halk kendini ne uğruna satar? Bir kral uyruklarının geçimini sağlamaktan öylesine uzaktır ki, tersine kendisi geçimini yalnızca onlardan sağlar. Ve Rabelais'ya göre bir kral ucuza yaşamaz. O zaman uyruklar kişiliklerini mallarının da alınması koşulu üzerine mi verirler? Geriye saklayacak neleri kaldığını göremiyorum.

Denecektir ki, despot uyruklarına yurttaşlık dinginliği sağlar. Öyle olsun; ama eğer tutkusunun onlara getirdiği savaşlar, doymak bilmez hırsı ve bakanlarının baskıları uyrukları kendi aralarındaki anlaşmazlıkların yol açacağından daha büyük sıkıntılara sokarsa, ne kazanacaklardır? Ne kazanacaklardır, eğer o dinginlik sefilliklerinin bir dinginliği ise? Dinginlik zindanlarda da bulunur; ama bu onları içlerinde yaşamak için

istenebilir yerler yapmaya yeter mi? Kyklopların^A mağaralarına kapatılmış Yunanlılar yenmek için sıralarının gelmesini beklerken dinginlik içinde yaşıyorlardı.

Bir insanın kendini karşılıksız olarak verdiği ni söylemek saçma ve kavranamaz olanı söylemektir; böyle bir edim meşru değildir ve geçersizdir, çünkü bunu yapan birinin aklının başında olduğu söylenemez. Aynı şeyi bütün bir halk için söylemek bir deliler halkını varsaymaktır; ve delilik hiçbir hak yaratmaz.

Her insan kendini devredebilse de, çocuklarını devredemez; onlar insanlar olarak ve özgür olarak doğarlar; özgürlükleri onlara aittir ve onu kullanma hakkı onlardan başkasına düşmez. Us yaşına gelmeden önce, baba onlar adına onların kendi sakınımları ve iyilikleri için koşullar getirebilir; ama onları geri alnamaz bir yolda ve koşulsuzca veremez; çünkü böyle bir bağış doğanın ereklerine aykırıdır ve babalık haklarını aşar. Öyleyse keyfi bir hükümeti meşru kılabilmek için her bir kuşakta halkın onu kabul ya da reddedecek bir konumda olması zorunlu olacaktır; ancak o zaman hükümet keyfi olmaktan çıkar.

Özgürlüğünü yadsımak insan niteliğini, insanlık haklarını, giderek ödevlerini bile yadsımak demektir. Herşeyden vazgeçen biri için bunun karşılığının ödenmesi olanaklı değildir. Böyle bir vazgeçme insan doğası ile bağdaşmaz; ve istencinden tüm özgürlüğü kaldırmak eylemlerinden tüm ahlaki kaldırmaktır. Son olarak, bir yana saltık yetke ve öte yana sınırsız boyun eğme koşulunu getiren bir uylaşım boş ve çelişkili bir uylaşımır. Kendisinden herşeyi koparmaya hakkımızın olduğu bir kişiye karşı hiçbir yükümlülük altında olamayacağımız açık değil midir? Ve eşdeğer olmaksızın, değiş tokuş olmaksızın, yalnızca bu koşul kendinde kararın hiçliğini gerektirmez mi? Çünkü onun olan herşey bana ait olunca, kölemin bana karşı ne hakkı olabilir? Ve onun hakkı benim olunca, benim bu kendi kendime karşı hakkım anlamsız bir sözcük değil midir?

Grotius ve başkaları sözde kölelik hakkı için savaşta bir başka köken bulurlar. Yeneni yanın, onlara göre, yenilen yanı öldürme hakkı olduğu için, yenilen yaşamını özgürlüğü pahasına satın

Greens enfermés dans l'ancre du Cyclope y vivaient tranquilles, en attendant que leur tour vint d'être dévorés.

Dire qu'un homme se donne gratuitement, c'est dire une chose absurde et inconcevable; un tel acte est illégitime et nul, par cela seul que celui qui le fait n'est pas dans son bon sens. Dire la même chose de tout un peuple, c'est supposer un peuple de fous: la folie ne fait pas droit.

Quand chacun pourrait s'aliéner lui-même, il ne peut aliéner ses enfants; ils naissent hommes et libres; leur liberté leur appartient, nul n'a droit d'en disposer qu'eux. Avant qu'ils soient en âge de raison le père peut en leur nom stipuler des conditions pour leur conservation, pour leur bien-être; mais non les donner irrévocablement et sans condition; car un tel don est contraire aux fins de la nature et passe les droits de la paternité. Il faudrait donc pour qu'un gouvernement arbitraire fut légitime qu'à chaque génération le peuple fût le maître de l'admettre ou de le rejeter: mais alors ce gouvernement ne serait plus arbitraire.

Renoncer à sa liberté c'est renoncer à sa qualité d'homme, aux droits de l'humanité, même à ses devoirs. Il n'y a nul dédommagement possible pour quiconque renonce à tout. Une telle renonciation est incompatible avec la nature de l'homme, et c'est ôter toute moralité à ses actions que d'ôter toute liberté à sa volonté. Enfin c'est une convention vaine et contradictoire de stipuler d'une part une autorité absolue et de l'autre une obéissance sans bornes. N'est-il pas clair qu'on n'est engagé à rien envers celui dont on a droit de tout exiger, et cette seule condition, sans équivalent, sans échange n'entraîne-t-elle pas la nullité de l'acte? Car quel droit mon esclave aurait-il contre moi, puisque tout ce qu'il a m'appartient, et que son droit étant le mien, ce droit de moi contre moi-même est un mot qui n'a aucun sens?

Grotius et les autres tirent de la guerre une autre origine du prétendu droit d'esclavage. Le vainqueur ayant, selon eux, le droit de tuer le vaincu, celui-ci peut racheter sa vie aux dépens de sa liberté; conven-

tion d'autant plus légitime qu'elle tourne au profit de tous deux.

Mais il est clair que ce prétendu droit de tuer les vaincus ne résulte en aucune manière de l'état de guerre. Par cela seul que les hommes vivent dans leur primitive indépendance n'ont point entre eux de rapport assez constant pour constituer ni l'état de paix ni l'état de guerre, ils ne sont point naturellement ennemis. C'est le rapport des choses et non des hommes qui constitue la guerre, et l'état de guerre ne pouvant naître des simples relations personnelles, mais seulement des relations réelles, la guerre privée ou d'homme à homme ne peut exister, ni dans l'état de nature où il n'y a point de propriété constante, ni dans l'état social où tout est sous l'autorité des lois.

Les combats particuliers, les duels, les rencontres sont des actes qui ne constituent point un état, et à l'égard des guerres privées, autorisées par les établissements de Louis IX roi de France et suspendues par la paix de Dieu, ce sont des abus du gouvernement féodal, système absurde s'il en fut jamais, contraire aux principes du droit naturel, et à toute bonne police.

La guerre n'est donc point une relation d'homme à homme, mais une relation d'Etat à Etat, dans laquelle les particuliers ne sont ennemis qu'accidentellement, non point comme hommes ni même comme citoyens,³ mais comme soldats, non point comme membres de la patrie, mais comme ses défenseurs. Enfin

alabilir; ve bu uylaşım daha meşrudur çünkü her iki yanın da yararınıdır.

Ama açıktır ki bu sözde yenileni öldürme hakkı hiçbir biçimde savaş durumunun bir sonucu değildir. İkel bağımsızlıkları içinde yaşamakta olan insanlar salt aralarında barış durumu ya da savaş durumu oluşturacak denli kalıcı ilişkilerin olmamasından ötürü doğal olarak düşmanlar olamazlar. Savaş insanlar değil ama şeyler arasındaki bir ilişki yol açar; ve savaş durumu yalın kişisel ilişkilerden değil ama yalnızca şeylerle ilgili ilişkilerden doğabileceği için, kişisel savaş ya da insanın insan ile savaşı ne değişmez hiçbir mülkiyetin olmadığı doğa durumunda, ne de herşeyin yasaların yetkisi altında durduğu toplumsal durumda varolabilir.

Bireysel dövüşler, düellolar ve karşılaşmalar bir durum oluşturamayan edimlerdir; ve Fransa Kralı IX. Louis'nin getirdiği düzenlemelerce onaylanan ve Tanrının Barış⁴ tarafından askıya alınan özel savaşlar ise feodal hükümetin, eğer varolmuşsa kendisi saçma olan bu dizgenin kötülükleridir ve doğal hakkın ilkelerine ve tüm iyi politikaya aykırıdır.

Savaş öyleyse insanın insan ile bir ilişkisi değil, ama Devletin Devlet ile bir ilişkisidir; ve bireyler yalnızca ilineksel olarak düşmanlardır, insanlar olarak değil, giderek yurttaşlar olarak da değil,³ ama askerler olarak; ülkelerinin üyeleri olarak değil, ama onun savunucuları olarak. Son olarak,

³Les Romains qui ont (mieux) entendu et plus respecté le droit de la guerre qu'aucune nation du monde portaient si loin le scrupule à cet égard qu'il n'était pas permis à un citoyen de servir comme volontaire sans s'être engagé expressément contre l'ennemi et nommément contre tel ennemi. Une légion où Caton le fils faisait ses premières armes sous Popilius allant être réformée, Caton le Père écrivit à Popilius que s'il voulait bien que son fils continuât de servir sous lui il fallait lui faire prêter un nouveau serment militaire, parce que le premier étant annulé il ne pouvait plus porter les armes contre l'ennemi. Et le même Caton écrivit à son fils de se bien garder de se présenter au combat qu'il n'eût prêté ce nouveau serment. Je sais qu'on pourra m'opposer le siège de Clusium et d'autres faits particuliers mais moi je cite des lois, des usages. Les Romains sont ceux qui ont le moins souvent transgressé leurs lois et ils sont les seuls qui en aient eu d'aussi belles."

³Savaş tüzisini dünyadaki başka her ulustan daha iyi anlayın ve daha çok sayan Romalılar bu konudaki titizliklerini öylesine ileri götürdüler ki, bir yurttaş kesin olarak düşmana karşı, ve adıyla şu ya da bu düşmana karşı savaşmaya söz vermedikçe, bir gönüllü olarak hizmet etmesine izin verilmezdi. Popilius altında ilk hizmetini gören genç Cato'nun ait olduğu bir lejyon yeniden düzenlenirken, yaşlı Cato Popilius'a eğer oğlunun onun altında hizmetini sürdürmesini istiyorsa ona yeni bir askeri ant içirmesi gerektiğini yazdı, çünkü birincisi geçersiz olduğu için artık düşmana karşı silah taşıyabilmesi söz konusu değildi. Aynı Cato oğluna yazarak ona bu yeni andı içmeden savaşa gitmemeye çok dikkat etmesi gerektiğini söyledi. Biliyorum ki Clusium kuşatması ve tek tek başka olaylar bana karşı alıntı olarak kullanılabilir; ama ben yasaları ve görenekleri alıntıyorum. Romalılar yasalarını en az çiğneyen halktır; ve başka hiçbir halkın böyle iyi yasaları yoktu. [1782 yayımına Rousseau'nun kendi elyazmasından eklendi.]

her Devletin düşmanları insanlar değil ama başka Devletler olabilir, çünkü doğaları değişik olan şeyler arasında hiçbir gerçek ilişki kurulamaz.

Dahası, bu ilke tüm zamanların yerleşik düzgüleri ve tüm uygarlaşmış halkların değişmeyen kulguları ile uyum içindedir. Savaş bildirimleri güçlere olmaktan çok onların uyruklarına yönelik duyurulardır. Yabancı ister kral, ister birey, isterse halk olsun, eğer prense savaş açmaksızın uyrukları soyar, öldürür ya da tutuklarsa, bir düşman değil, ama bir hayduttur. Gerçek bir savaşta bile, türeli bir prens düşmanın ülkesinde kamuya ait herşeye el koyarken bireylerin yaşamlarına ve mallarına saygı gösterir; üzerine kendi haklarının da dayandığı haklara saygı gösterir. Savaşın ereği düşman Devletin yokedilmesi olduğu için, öteki yanın onu savunanları silah taşıdıkları sürece öldürme hakkı vardır; ama bunlar silahlarını bırakıp teslim olur olmaz düşmanlar ya da düşmanın aletleri olmaya son verirler ve bir kez daha yalnızca insanlar olurlar ki, yaşamlarını almaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Kimi zaman bir Devleti üyelerinden tek birini bile öldürmeden öldürmek olanaklıdır; ve savaş kendi amacı için zorunlu olmayan hiçbir hakkı vermez. Bu ilkeler Grotius'un değildirlir; şairlerin yetkeleri üzerine dayalı değildirlir; şeylerin doğasından türerler ve us üzerine dayanırlar.

Fetih hakkına gelince, onun en güçlünün yasasından başka hiçbir temeli yoktur. Eğer savaş utku kazanan yana yenilen halkları kitle kıyımından geçirme hakkını vermiyorsa, onları köleleştirme hakkı varolmayan bir hak üzerine dayandırılmaz. Hiç kimsenin düşmanı öldürmek için onu köle yapamadığı durum dışında bir hakkı yoktur, ve öyleyse onu köleleştirme hakkı onu öldürme hakkından geliyor olamaz; buna göre, yaşamını — ki utkulu yanın onun üzerinde hiçbir hakkı yoktur — ona özgürlüğü pahasına satın aldırtmak haksız bir değiş tokuştur. Yaşam ve ölüm hakkını kölelik hakkı üzerine ve kölelik hakkını yaşam ve ölüm hakkı üzerine dayandırmada kısır bir döngünün olduğu açık değil midir?

Herkesi öldürme hakkı gibi korkunç bir hakkı varsaysak bile, savaşta edinilen bir kölenin ya da yenik düşen bir halkın bir efendiye karşı ona

chaque Etat ne peut avoir pour ennemi que d'autres Etats et non pas des hommes, attendu qu'entre choses de diverses natures on ne peut fixer aucun vrai rapport.

Ce principe est même conforme aux maximes établies de tous les temps et à la pratique constante de tous les peuples policés. Les déclarations de guerre sont moins des avertissements aux puissances qu'à leurs sujets. L'étranger, soit roi, soit particulier, soit peuple, qui vole, tue ou détient les sujets sans déclarer la guerre au prince, n'est pas un ennemi, c'est un brigand. Même en pleine guerre un prince juste s'empare bien en pays ennemi de tout ce qui appartient au public, mais il respecte la personne et les biens des particuliers; il respecte des droits sur lesquels sont fondés les siens. La fin de la guerre étant la destruction de l'Etat ennemi, on a droit d'en tuer les défenseurs tant qu'ils ont les armes à la main; mais sitôt qu'ils les posent et se rendent, cessant d'être ennemis ou instruments de l'ennemi, ils redeviennent simplement hommes et l'on n'a plus de droit sur leur vie. Quelquefois on peut tuer l'Etat sans tuer un seul de ses membres: or la guerre ne donne aucun droit qui ne soit nécessaire à sa fin. Ces principes ne sont pas ceux de Grotius; ils ne sont pas fondés sur des autorités de poètes, mais ils dérivent de la nature des choses, et sont fondés sur la raison.

À l'égard du droit de conquête, il n'a d'autre fondement que la loi du plus fort. Si la guerre ne donne point au vainqueur le droit de massacrer les peuples vaincus ce droit qu'il n'a pas ne peut fonder celui de les asservir. On n'a le droit de tuer l'ennemi que quand on ne peut le faire esclave; le droit de le faire esclave ne vient donc pas du droit de le tuer: c'est donc un échange inique de lui faire acheter au prix de sa liberté sa vie sur laquelle on n'a aucun droit. En établissant le droit de vie et de mort sur le droit d'esclavage, et le droit d'esclavage sur le droit de vie et de mort, n'est-il pas clair qu'on tombe dans le cercle vicieux?

En supposant même ce terrible droit de tout tuer, je dis qu'un esclave fait à la guerre ou un peuple conquis n'est tenu à rien du tout

envers son maître, qu'à lui obéir autant qu'il y est forcé. En prenant un équivalent à sa vie le vainqueur ne lui en a point fait grâce: au lieu de le tuer sans fruit il l'a tué utilement. Loin donc qu'il ait acquis sur lui nulle autorité jointe à la force, l'état de guerre subsiste entre eux comme auparavant, leur relation même en est l'effet, et l'usage du droit de la guerre ne suppose aucun traité de paix. Ils ont fait une convention; soit: mais cette convention, loin de détruire l'état de guerre, en suppose la continuité.

Ainsi, de quelque sens qu'on envisage les choses, le droit d'esclave est nul, non seulement parce qu'il est illégitime, mais parce qu'il est absurde et ne signifie rien. Ces mots, esclavage et droit, sont contradictoires; ils s'excluent mutuellement. Soit d'un homme à un homme, soit d'un homme à un peuple, ce discours sera toujours également insensé. Je fais avec toi une convention toute à ta charge et toute à mon profit, que j'observerai tant qu'il me plaira, et que tu observeras tant qu'il me plaira.

CHAPITRE
QU'IL FAUT TOUJOURS
REMONTER A UNE
PREMIERE CONVENTION

Quand j'accorderais tout ce que j'ai réfuté jusqu'ici, les fauteurs du despotisme n'en seraient pas plus avancés. Il y aura toujours une grande différence entre soumettre une multitude et régir une société. Que des hommes épars soient successivement asservis à un seul, en quelque nombre qu'ils puissent être, je ne vois là qu'un maître et des esclaves, je n'y vois point un peuple et son chef; c'est si l'on veut une agrégation, mais non pas une association; il n'y a là ni bien public ni corps politique. Cet homme, eût-il asservi la moitié du monde, n'est toujours qu'un particulier; son intérêt, séparé de celui des autres, n'est toujours qu'un intérêt privé. Si ce même homme vient à périr, son empire après lui reste épars et sans liaison, comme un chêne se dissout et tombe en un tas de cendres, après que le feu l'a consumé.

boyun eğmeye zorlandığı sürece boyun eğme dışında hiçbir yükümlülük altında olmadığını ileri sürüyorum. Yaşamına eşdeğer birşeyi almakla, yenen yan ona bir iyilikte bulunmuş olmaz; onu boş yere öldürmek yerine yararlanarak öldürmüş olur. O zaman onun üzerinde zorun yetkesine ek olarak herhangi bir yetke kazanmış olması bir yana, aralarındaki savaş durumu sürmektedir; karşılıklı ilişkileri onun bir etkisidir, ve savaş tüzesinin göre-neği bir barış antlaşmasını varsaymaz. Bir uyulaşım yapılmıştır; ama bu uyulaşım, savaş durumunu yok etmek bir yana, onun sürmesini varsayar.

Böylece soruna hangi yandan bakarsak bakalım, kölelik hakkı yalnızca meşru olmadığı için değil, ama saçma ve anlamsız olduğu için geçersizdir. *Kölelik* ve *hak* sözcükleri çelişkilidirler; karşılıklı olarak dışlayıcıdır. Bir insanın bir insana ya da bir insanın bir halka şunları söylemesi her zaman eşit ölçüde anlamsız olacaktır: 'Seninle bütünüyle senin zararına ve bütünüyle benim yararına bir uyulaşım yapıyorum; ona dilediğim kadar uyacağım, ve sen ona dilediğim kadar uyacaksın.'

BÖLÜM V
HER ZAMAN BİR İLK UYULAŞIMA GERİ
DÖNMELİYİZ

Şimdiye dek çürütmekte olduğum herşeyi kabul etsem bile, despotizmin dostları için durum daha iyi olmayacaktır. Her zaman bir kalabalığa boyun eğdirme ve bir toplumu yönetme arasında büyük bir ayırım olacaktır. Dağınık insanlar birbiri ardına tek bir birey tarafından köleleştirildiklerinde bile, sayıları ne denli çok olursa olsun gördüğüm şey bir efendi ve onun köleleridir; orada bir halkı ve onun önderini görmem; bir toplak denebilecek birşey görürüm, ama bir birleşme değil; orada henüz ne kamu yararı vardır ne de politik yapı. O insan dünyanın yarısını köleleştirmiş olsa bile, gene de her zaman yalnızca bir bireydir; çıkarı, başkalarınınkinden ayrı olarak, her zaman yalnızca özel bir çıkardır. Eğer bu aynı insan ölecek olursa, imparatorluğu ondan sonra dağınık ve bağlantısız kalır, tıpkı bir meşenin ateş onu tükettikten sonra devrilmesi ve bir kül yığımına dağılması gibi.

Bir halk, der Grotius, kendini bir krala adayabilir. Öyleyse Grotius'a göre bir halk kendini bir krala adamadan önce bir halktır. Bu adamının kendisi bir yurttaşlık edimidir, bir kamu görüşmesini varsayar. Bir halkın kendine bir kral seçme kararını yoklamadan önce bir halkın bir halk olmasını sağlayan kararı yoklamak daha iyi olacaktır. Çünkü bu karar, zorunlu olarak ötekenden önce olduğu için, toplumun gerçek temelidir.

Gerçekten de, eğer bir ön anlaşım olmasaydı, seçim oybirliği ile olmadıkça azınlığın çoğunluğun seçimine boyun eğme yükümlülüğü nerede olurdu? Bir efendi isteyen yüz insan onu istemeyen on kişi adına oy verme hakkını nasıl taşırdı? Çoğunluk oylaması yasının kendisi anlaşım tarafından kurulmuş birşeydir, ve hiç olmazsa tek bir durumda oybirliği varsayar.

BÖLÜM VI

TOPLUMSAL BAĞIT

İnsanların öyle bir noktaya ulaşmış olduklarını kabul ediyorum ki, doğa durumunda sakınımlarını zorlaştıran engeller şimdi dirençleri yoluyla her bir bireyin kendini o durumda sürdürmek için başvurabileceği kuvvetlere ağır basmaktadır. O zaman bu ilkel durum bundan böyle süremez, ve eğer insan soyu varolma tarzını değiştirmemiş olsaydı yok olurdu.

Ama insanlar yeni kuvvetler yaratamayacaklarını ve ancak varolanları birleştirip yönetebileceklerine göre, kendilerini sakınımlarının biricik yolu bir araya toplanarak direncin üstesinden gelebilecek denli büyük bir kuvvetler toplamı oluşturmak, bunları tek bir güdü ile yönlendirmek ve uyum içinde davranmalarını sağlamaktır.

Bu kuvvetler toplamı ancak birçok insanın bir araya gelmesi yoluyla doğabilir; ama her insanın kuvveti ve özgürlüğü kendi sakınımlarının başlıca araçları olduğu için, kendine herhangi bir zarar vermeksizin ve kendine göstermesi gereken kaygıyı göz ardı etmeksizin onları nasıl kullanabilecektir? Bu güçlük ele aldığım konuyla ilgisi açısından şu terimlerde belirtilebilir:

“Öyle bir birleşme biçimi bulunmalıdır ki, tüm ortak kuvvetle her bir üyenin kişiliğini ve malla-

Un peuple, dit Grotius, peut se donner à un roi. Selon Grotius un peuple est donc un peuple avant de se donner à un roi. Ce don même est un acte civil, il suppose une délibération publique. Avant donc que d'examiner l'acte par lequel un peuple élit un roi, il serait bon d'examiner l'acte par lequel un peuple est un peuple. Car cet acte éant nécessairement antérieur à l'autre est le vrai fondement de la société.

En effet, s'il n'y avait point de convention antérieure, où serait, à moins que l'élection ne fût unanime, l'obligation pour le petit nombre de se soumettre au choix du grand, et d'où cent qui veulent un maître ont-ils le droit de voter pour dix qui n'en veulent point? La loi de la pluralité des suffrages est elle-même un établissement de convention, et suppose au moins une fois l'unanimité.

CHAPITRE VI

DU PACTE SOCIAL

Je suppose les hommes parvenus à ce point où les obstacles qui nuisent à leur conservation dans l'état de nature l'emportent par leur résistance sur les forces que chaque individu peut employer pour se maintenir dans cet état. Alors cet état primitif ne peut plus subsister, et le genre humain périrait s'il ne changeait sa manière d'être.

Or comme les hommes ne peuvent engendrer de nouvelles forces, mais seulement unir et diriger celles qui existent, ils n'ont plus d'autre moyen pour se conserver que de former par agrégation une somme de forces qui puisse l'emporter sur la résistance, de les mettre en jeu par un seul mobile et de les faire agir de concert.

Cette somme de forces ne peut naître que du concours de plusieurs: mais la force et la liberté de chaque homme étant les premiers instruments de sa conservation, comment les engagera-t-il sans se nuire, et sans négliger les soins qu'il se doit? Cette difficulté ramenée à mon sujet peut s'énoncer en ces termes:

“Trouver une forme d'association qui défende et protège de toute la force commune la personne et

les biens de chaque associé, et par laquelle chacun s'unissant à tous n'obéisse pourtant qu'à lui-même et reste aussi libre qu'auparavant." Tel est le problème fondamental dont le contrat social donne la solution.

Les clauses de ce contrat sont tellement déterminées par la nature de l'acte que la moindre modification les rendrait vaines et de nul effet; en sorte que, bien qu'elles n'aient peut-être jamais été formellement énoncées, elles sont partout les mêmes, partout tacitement admises et reconnues; jusqu'à ce que, le pacte social étant violé, chacun rentre alors dans ses premiers droits et reprenne sa liberté naturelle, en perdant la liberté conventionnelle pour laquelle il y renonça.

Ces clauses bien entendues se réduisent toutes à une seule, savoir l'aliénation totale de chaque associé avec tous ses droits à toute la communauté. Car, premièrement, chacun se donnant tout entier, la condition est égale pour tous, et la condition étant égale pour tous, nul n'a intérêt de la rendre onéreuse aux autres.

De plus, l'aliénation se faisant sans réserve, l'union est aussi parfaite qu'elle ne peut l'être et nul associé n'a plus rien à réclamer: car s'il restait quelques droits aux particuliers, comme il n'y aurait aucun supérieur commun qui pût prononcer entre eux et le public, chacun étant en quelque point son propre juge prétendrait bientôt l'être en tous, l'état de nature subsisterait et l'association deviendrait nécessairement tyrannique ou vaine.

Enfin chacun se donnant à tous ne se donne à personne, et comme il n'y a pas un associé sur lequel on n'acquière le même droit qu'on lui cède sur soi, on gagne l'équivalent de tout ce qu'on perd, et plus de force pour conserver ce qu'on a.

Si donc on écarte du pacte social ce qui n'est pas de son essence, on trouvera qu'il se réduit aux termes suivants: Chacun de nous met en commun sa personne et toute sa puissance sous la suprême direction de la volonté générale; et nous recevons en corps chaque membre comme partie indivisible du tout.

rımı savunacak ve koruyacak, ve onun yoluyla her biri kendini herkes ile birleştirirken gene de yalnızca kendine boyun eğecek ve önceki gibi özgür kalacaktır." Toplumsal Sözleşmenin çözümünü sunduğu temel sorun budur.

Bu sözleşmenin tümceleri kararın doğası gereği öyle bir yolda belirlenir ki, en küçük bir değişki onları geçersiz ve etkisiz kılacaktır; öyle ki, gerçi belki de hiçbir zaman biçimsel olarak duyurulmuş olmasalar da, her yerde ayırdırlar ve her yerde sessizce tanınır ve kabul edilirler, ta ki, toplumsal bağıtın çığnenmesi üzerine, herkes uğruna doğal özgürlüğünü yadsıdığı uylasımsal özgürlüğünü yitirirken kökensel haklarını yeniden kazanıncaya ve doğal özgürlüğünü geri alıncaya dek.

Bu tümceler doğru olarak anlaşıldıklarında tümü bire indirilebilir: Her bir üyenin tüm hakları ile birlikte bütün topluluğa tam olarak devredilmesi. Çünkü ilk olarak her biri kendini bütünüyle verdiğine göre, koşul herkes için eşittir; ve koşul herkes için eşit olduğuna göre, hiç kimsenin onu başkaları için külfetli kılmada bir çıkarı yoktur.

Dahası, bu devretme hiçbirşey saklı tutulmaksızın olduğu için, birlik olabileceği denli eksiksizdir ve hiç bir üyenin isteyecek daha öte birşeyi yoktur; çünkü eğer geriye bireylerin kimi hakları kalmış olsaydı, onlar ve kamu arasında karar verebilecek hiçbir ortak üst yetkili olmayacağı için, her biri herhangi bir noktada kendi yargıcı olmakla tüm noktalarda da öyle olmayı isteyecek, böylece doğa durumu sürece ve birleşme zorunlu olarak tiranca ya da boşuna olacaktı.

Son olarak, her insan kendini herkese vermekle kendini hiç kimseye vermemiş olur; ve üzerinde kendisi üzerinde başkasına verdiği aynı hakkı kazanmadığı hiçbir üye olmadığı için, yitirdiği herşey için bir eşdeğer ve elinde olanın sakınıımı için daha fazla kuvvet kazanmış olur.

Eğer o zaman toplumsal bağıtın ona özsel olmayanı bir yana atarsak, yalnızca şu terimlerden oluştuğunu buluruz: 'Her birimiz kişiliğini ve tüm gücünü ortaklaşa Genel İstencin yüksek yönetimi altına koyarız; ve toplu olarak her bir üyeyi bütünü bölünmez parçası olarak kabul ederiz.'

Sözleşmeye giren herkesin bireysel kişiliği yerine, bu birleşme kararı hemen ahlaksal ve ortaklaşa bir yapı üretir ki, meclisin kapsadığı oy sayısı kadar üyeden oluşur, ve aynı karardan birliğini, ortak benliğini, yaşam ve istencini kazanır. Tüm başka kişilerin birliği yoluyla oluşturulan bu kamusal kişi geçmişte Site⁴ adını alırdı ve şimdi *Cumhuriyet* ya da *politik bütün* adını alır; üyeleri tarafından edilgin iken Devlet olarak, etkin iken Egemen olarak, ve benzerleri ile karşılaştırıldığında Güç olarak adlandırılır. Onda birleşmiş olanlar ortaklaşa Halk adını alırlar; tekil olarak alındıklarında onlara egemen yetkeye katılan bireyler olarak Yurttaşlar, ve Devletin yasaları altında görüldüklerinde Uyrıklar denir. Ama bu terimler sık sık karıştırılır ve birbirlerinin yerine alınır; sağnık ile kullanıldıkları zaman nasıl ayırdedileceklerini bilmek yeterlidir.

BÖLÜM VII EGEMEN

Bu formül birleşme kararının kamu ve bireyler arasında karşılıklı bir üstünüm kapsadığını, ve her bireyin bir bakıma kendi ile bir sözleşme yapmakla çifte bir ilişkiyi üstlendiğini gösterir; yani Egemenin bir üyesi olarak bireylere, ve Devletin bir üyesi olarak Egemene karşı. Ama

⁴Bu sözcüğün gerçek anlamı modern yazarlarda hemen hemen bütünüyle silinmiştir; birçok insan bir kenti bir site [= Devlet] ile, ve bir burjuvayı [= kentli] bir yurttaş ile karıştırır. Evlerin bir kent, ama yurttaşların bir site oluşturduğunu bilmezler. Aynı yanlış uzun zamanlar önce Kartacılara pahalıya patlamıştı. Herhangi bir prensin uyrıklarına yurttaşların sanının verildiğini hiçbir zaman okumadım — giderek eski Makedonyalılara ya da özgürlüğe başka herkesten daha yakın olmalarına karşın bugünün İngilizlerine bile. Yalnızca Fransızlar her yerde teklifsizce *yurttaşlar* adını benimserler, çünkü sözlüklerinden görülebileceği gibi, anlamı konusunda hiçbir görüşleri yoktur; yoksa onu gasp etmiş, *lèse-majesté* suçunu işlemiş olurlardı; aralarında ad bir erdemi anlatır, bir hakkı değil. Bodin yurttaşlarımızdan ve burjuvalarımızdan söz ederken birini öteki yerine almakla büyük bir gaf yapmıştır. M. d'Alembert yanıldan kaçınmıştır, ve *Cenevre* üzerine makalesinde açıkça kentimizde oturan insanların dört (ya da eğer yalnızca yabancı olanlar da sayılacak olursa, beş) düzenini ayırdetmiştir ki, bunlardan yalnızca ikisi Cumhuriyeti oluşturur. Bildiğim kadarıyla başka hiçbir Fransız yazar *yurttaş* sözcüğünün gerçek anlamını anlamış değildir.

A l'instant, au lieu de la personne particulière de chaque contractant, cet acte d'association produit un corps moral et collectif composé d'autant de membres que l'assemblée a de voix, lequel reçoit de ce même acte son unité, son moi commun, sa vie et sa volonté. Cette personne publique qui se forme ainsi par l'union de toutes les autres prenait autrefois le nom de Cité, et prend maintenant celui de République ou de corps politique, lequel est appelé par ses membres Etat quand il est passif, Souverain quand il est actif, Puissance en le comparant à ses semblables. A l'égard des associés ils prennent collectivement le nom de Peuple, et s'appellent en particulier citoyens comme participants à l'autorité souveraine, et sujets comme soumis aux lois de l'Etat. Mais ces termes se confondent souvent et se prennent l'un pour l'autre; il suffit de les savoir distinguer quand ils sont employés dans toute leur précision.

CHAPITRE VII DU SOUVERAIN

On voit par cette formule que l'acte d'association renferme un engagement réciproque du public avec les particuliers, et que chaque individu, contractant, pour ainsi dire, avec lui-même, se trouve engagé sous un double rapport; savoir, comme

⁴Le vrai sens de ce mot s'est presque entièrement effacé chez les modernes; la plupart prennent une ville pour une cité et un bourgeois pour un citoyen. Ils ne savent pas que les maisons font la ville mais que les citoyens font la cité. Cette même erreur coûta cher autrefois aux Carthaginois. Je n'ai pas lu que le titre de Cives ait jamais été donné aux sujets d'aucun prince pas même anciennement aux Macédoniens, ni de nos jours aux Anglais, quoique plus près de la liberté que tous les autres. Les seuls Français prennent tout familièrement ce nom de citoyens, parce qu'ils n'ont aucune véritable idée, comme on peut le voir dans leurs dictionnaires, sans quoi ils tomberaient en l'usurpant dans le crime de lèse-majesté: ce nom chez eux exprime une vertu et non pas un droit. Quand Bodin a voulu parler de nos citoyens et bourgeois, il a fait une lourde bévue en prenant les uns pour les autres. M. d'Alembert ne s'y est pas trompé, et a bien distingué dans son article *Genève* les quatre ordres d'hommes (même cinq en y comptant les simples étrangers) qui sont dans notre ville, et dont deux seulement composent la République. Nul autre auteur français, que je sache, n'a compris le vrai sens du mot *citoyen*.